

RATZKY RITA

„Naponként árvább”

Szendrey Júlia naplója – új kiadásban

Az utóbbi tíz esztendőben az irodalomtörténészek körében megnőtt az érdeklődés Szendrey Júlia élete és életműve iránt. Naplója régebben már két alkalommal napvilágot látott, de filológiai szempontból ez a kiadás, tudásunk szerint a harmadik a legpontosabb. Alapként a két szerkesztő a *Napló* kéziratát tekintette, s csak akkor nyúltak az 1930-ban megjelent Mikes Lajos-féle kiadáshoz, ha a szóban forgó naplórésznek, vagy egyéb abból született szövegnek nem volt meg a kézirat.

A kötetet alapos, tanulmányoknak is beillő *Előszó* vezeti be. A napló műfajához azonban nélkülözhetetlen bizonyos életrajzi tényeket, problémákat is közölni az azt olvasó érdeklődőkkel, s ezt az *Előszó* szerzői meg is teszik. Ezek az információk inkább csak a szakmán kívüli, vagy éppen más korszakkal foglalkozó kutatóknak jelentenek újat. Nem térek ki itt a korabeli pletykákból születő, Szendrey Júlia halála után megjelent írásokra és bírálatokra. Egyet azonban mégis kiemelek. Nagyon fontos, hogy *Ajkay Alinka* és *Szentes Éva* szerkesztők felhívták a figyelmet arra, hogy az első, nagy Petőfi-életrajz, Ferenczi Zoltán munkája tudományos megközelítése ellenére Szendrey Júlia alakját a kortárs visszaemlékezések elitélő szövegeinek felhasználásával ábrázolja. Ezek után már kevésbé meglepő, hogy lényegében ugyanezt teszik a Szendrey Júliáról szóló szépirodalmi művek, különösen az első világháború előtti időszakban születettek. Ugyanakkor a XX. század második felében írott, az írónőről szóló drámák már közelebb állnak az igazsághoz.

A kötet *Napló* része négy alfejezetből áll: *A leánykori napló*, *A koltói napló*, *Az erdői napló* és *A kolozsvári napló*. Ezek a megfelelő életszakaszhoz kapcsolódnak, összességében 1846-tól 1850 tavaszáig írta őket.

A *Napló* első bejegyzése 1846 februárjából való, s lényegében egy levélkivonat, amely Thézinek szól. Itt a lábjegyzet tévesen jelöli meg Térey Marit, mint címzettet, véleményem szerint a levélrészlet a későbbi Tomasekné Lauka Teréziának, Lauka Gusztáv nővérének szól, aki ugyancsak erdői volt, mint a napló írásának kezdetekor a Szendrey család is. Érdekes apróság, hogy a levélben Szendrey anyagi örömeiről beszél, tudjuk, persze, hogy ekkor már Szendrey Ignác jó anyagi körülmények között volt, de hogy ez

a lányának ennyire fontos volt akkor, mégis meglepő. A lábjegyzet többi része igaz. Térey Mária a naplóíró legkedvesebb nagykárolyi barátnője volt. És tegyük hozzá Ajkayék elemzéséhez azt is, hogy Térey Mária és az idősebb Szendrey-lány levelezését először Jókai Mór jelentette meg! Nagyon fontos, hogy az 1846-os naplóbejegyzések szerint a tizennyolc éves lány Bulwert és Dayka Gábort olvas. Ez utóbbi már Petőfivel való ismeretsége idején mint tapasztalat jelenik meg az október 26-ai bejegyzésben, hogy tudniillik egy házasság elronthatja egy költő pályáját. A fiatal lány felelősségérzetét mutatja, amely szinte hihetetlenül korán megjelenik nála. Nagyon fontos tehát itt a sajtó alá rendezők lábjegyzete, hiszen Dayka mára már a kevéssé ismert költők közé tartozik, nem így volt régen, hála Kazinczy Ferenc barátjának, aki 1813-ban kiadta verseit, s így még egy vidéki kislány is ismerhette azokat.

Tudjuk, hogy a Petőfi házaspár első lakása a Dohány utcában volt, amelyet Egressy Gábor választott számukra. A magas bérleti díj miatt odavették Jókai Mórt albérlőnek. Ez a korban meglehetősen szokatlan volt. 1848 nyarán Jókai elköltözött tőlük, minthogy összeveszett Petőfivel Laborfalvi Róza miatt. Előzőleg azonban, hogy visszatérjünk a naplókiadás jegyzeteinek elemzéséhez, Jókai Mór mintha nem Szendrey Júliának „drukkolt volna”. A Prielle Kornélia-epizóddal kapcsolatban az 5-ös lábjegyzetben olvashatjuk Jókai véleményét egykori barátjának feleségéről: „Én Júliát nem ismertem [ez még 1846 őszén volt], de ott láttam őt, ahová Petőfi helyezett előttem, egyszer az Olympon, másszor a Phlegetonban. Hanem Kornéliánál tudtam valamit. Azt, hogy ábrándokkal teljes, naiv kedélyű, kedves teremtés..., csupa szív az egész lény, önfeláldozó szív. Színészek között éltem, sohasem mondott róla senki egy gúnyolódó példálózást sem. Nem lett volna-e jobb, ha Petőfi megtartotta volna az új jegygyűrűjét? Akkor tán még most is élne?”

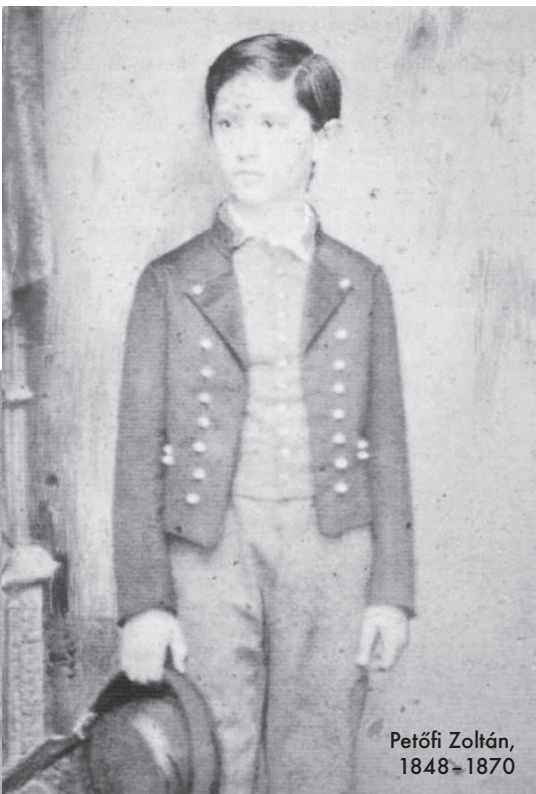
Ez az idézet, úgy gondolom, egy, az olvasók által kevéssé ismert Jókai-véleményt közvetít Szendreyről. Az írónő halála után született, s meglepő módon benne van az is, hogy őt okolja Petőfi haláláért, márpedig ez meglehetősen érthetetlen. Petőfitől a nemzet többsége elvárta, hogy katonaként is részt vegyen a szabadságharcban. 1848 őszén egykori

Szendrey Júlia
1859 körül,
OSZK

főszerkesztője, Vahot Imre szólította fel, hogy a hadseregben a helye. 1849 nyarán Egressy Gábor és Kiss Ernő ment érte Mezőberénybe, hogy magukkal vigyék Erdélybe. És ezek után azt írja Jókai, hogy a felesége volt az oka annak, hogy hősi halált halt. A szerkesztők lábjegyzete rámutat egy bonyolult és összetett, Petőfinél sokkal inkább alkalmazkodó író változó politikai és magánéleti véleményére.

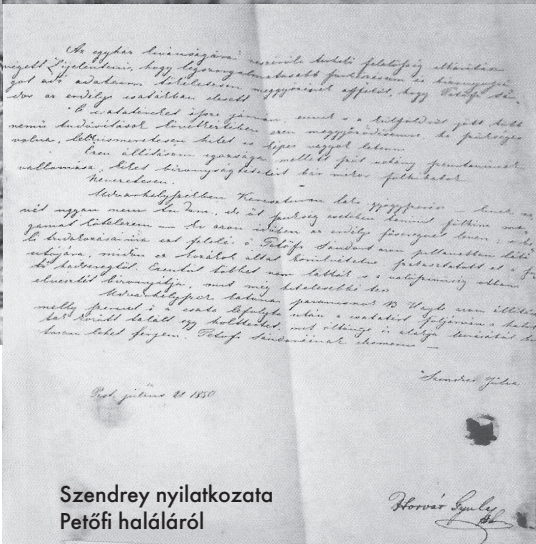
Ami igazán érdekes dolog volna számomra, egy Petőfi- és Szendrey-kutató számára a vizsgált kötetrel kapcsolatban, az a *Napló*ból kibontakozó írói képesség bizonyítása, annak eredetének, előzményeinek megmutatása és értékelése. Ennek kevés nyoma van e kötetben, de hát mindenki azt választja kutatási témául, amihez kedve van. Egy példa a saját ízlésemre. Keveset, vagy talán semmit nem hallottunk eddig Szendrey Júlia humoráról. Az 1847. március 13-án Térey Máriaához írott levele, amelyet bemásolt a *Napló*ba, tanúskodik erről. Uray Endréről, gazdag udvarlójáról ír barátnőjének: „*Na én sem vagyok ellene; hanem arról nem tehetek, hogy még most sem tudok hideg érzéketlen szemeihez szokni, s ha ránézek, mindég kedves szenvedélyes Őm képe varázsolódik előmbe, ki ha rám nézett, szemében láttam forró lelkét lángolni. Aztán meg,*

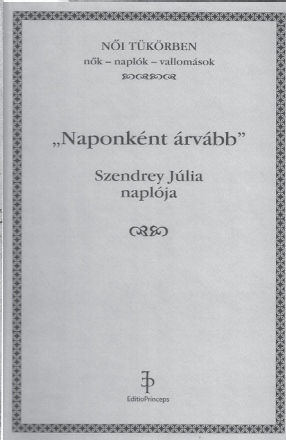
Petőfi Zoltán,
1848–1870

Szendrey a három gyermekével
(Horváth Attila, ifj. Horváth Árpád,
Petőfi Zoltán), PIM

Szendrey nyilatkozata
Petőfi haláláról

egész hétig nem akarna lepillantani, egypár-
szor még is olyan bámulva bújt elő, mintha
saját magának se hihetné, mit ide lenn lát.
Aztán meg bosszankodhatott is, mert egész-
szen még se vehette ki, mi történik alatta, a
föld sötét ködtakarója miatt, mely sugarait
fölfogta, hogy legyőzetését hátráltassa. De
végre diadalmaskodtak a nap sugarai, világo-
sodni kezdett, és a ködnek oszlani kellett, de
csak oly lassan hátrált, hogy szinte látszott,
milly vitézül harcol minden lépésnyi földért.
[...] Jobbról az út mellett legközelebb, ko-
pasz, levéltelen fák meredtek, mint életnélküli
rémek felénk; és szinte borzadva fordultam a
másik oldalra, mert reám valami oly kísérte-
ties ki nem magyarázható benyomással hat-
nak télen e mindenektől megfosztott csupasz
ágak, a mint mozdulatlanul föltekintenek az
égre, honnan várják az új tavaszt, leveleket
és virágokat. De hát mikor a téli fergeteg jó
kedvében megrázza őket, milyen szárazan,

keservesen recsegnék! Hah! [...] Balra vidá-
mabb elevebb képeket láttam, melyeket oly
sebesen hagytunk el, mintha madár szárnyain
ülve szállanánk sebesen, sebesen. A szüntelen
egyhangú morajt úgy hallgattam mint e ma-
dár szárnyshuhogását, melyet koronkint éles
fittyével visít keresztül, szilaj tüzzel ösztönöz-
ve magát még ördögibb futásra.

Mikor Palotánál megálltunk, nem tudtam
képzelődésemet félbeszakasztani, mely már
annyira vitt, hogy az út mellett eső egyetlen
nyári lak karfáival elég volt Sveiczig röpteni,
hol mindent láttam egyszerre, egész a havaso-
kig, mikről eddig csak olvastam, mert éppen
a ház mögött emelkedett föl a köd, átláthatat-
lanul, s így olyan volt, mint hóval beterített
hegysor, kiálló sziklával, csúcsokkal.

Különben is minden fehér volt körülünk,
mert a dér ellepett a földön minden kis kórót,
és apró-száraz leveleit úgy behúzta, hogy oly
szeszélyes ezerféle növényeknek látszottak,
mint millyeneket a fagy szokott meleg szobák
ablakára rajzolni. – Mennyi szépsége van egy
illy homályos téli napnak is! Ha nem vasúton
kell menni, az igaz, hogy jó kényelmes hely-
zetben és oly sebesen haladva, hogy még a
vér is sebesebben kerengjen az ember ereiben,
akkor aztán lehet elmerengeni a hideg szépsé-
gei fölött. Ha éreztem volna csipősségét, ha
a fagy ropogott volna lábaim alatt, bizonyo-
san fölbredtem volna a pusztá valóságra.
De elég jó, hogy nem történt így, hanem én a
legjobban hangolt kedéllyel értem Vácra, és
annyi jót, annyi kellemeset tapasztaltam ott-
létem alatt, noha Vác városából csak annyit
láttam, mennyi egy pusztára se lenne sok.”

Az ajánlott kötet többi írása közül a *Tűnő-
dések* 1–2 kiemelkedik, minthogy arról szól,
hogy az író lelkiismeret-furdalás gyöttri ami-
att, hogy az írás nem téríti-e el házi, családi
kötelezettségeitől. Van még néhány apró esz-
szé, amelyeket a sajtó alá rendezők úgy kö-
zölnek, mint eddig soha meg nem jelenteket.
Ezek közül kettő már napvilágot látott, a Ve-
lencéről szóló *Teljesült vágy* olaszul is, *A gyá-
va férfi* pedig a Magyar Hírlapban. De ezek
a közlések valóban nem számíthatnak olyan
széles körű olvasótáborra, mint ez a kötet.
A kötet utolsó részében, ahogy a Mikes-féle
kiadásban is, Szendrey Júlia utolsó levelei kö-
vetkeznek, amelyek feltárják az asszony élete
második szakaszának minden szenvedését. A
könyvet lenyűgöző, dokumentált képanyag
egészíti ki.

A *Naponként árvább* címmel kiadott munka
az olvasók számára elérhetővé teszi, lábjegyzet
anyagával magyarázza a XIX. századi, kiemel-
kedő tehetségű író és műfordító Szendrey Júlia
tevékenységét. Köszönet érte. ♦♦

(*Naponként árvább* – Szendrey Júlia
naplója, Editio Princeps, Budapest, 2015.

Sajtó alá rendezte:
Ajkay Alinka, Szentés Éva.)

hiszen tudod, hogy mennyire ellenkezett tudó-
mányom mindég a tiédde, mert a kék szemek-
ket, melyekből te mennyedet tudod kiolvasni,
én soha sem érttem, s nem is értem most se.
Akár chinai betűket, akár kék szemeket lássak,
egyformán nem értek hozzá.” Az Urayval való
esetleges házasság kapcsán egy Jósika Mik-
lós által fordított angol, romantikus regényre
hivatkozik, az *Egy házasság a nagyvilágban*
címűre. Az adatot a sajtó alá rendezőknek kö-
szönjük. Egy hónappal később azonban már
igazi szerelmes levélfélét illeszt a Naplóba,
amely Petőfihez szól, csak nem küldhette el
édesapjának tett ígéretéhez híven.

1847. december 18-án Petőfi szüleihez
tett vasúti utazásukat írja le a fiatalasszony,
amelyet szükségesnek érzek nagyobb terje-
delemben közölni, minthogy ez már valóban
bizonyítani látszik a tollforgató hölgy képes-
ségeit, amelyek leginkább a természet és más
környezet leírása terén mutatkoztak meg:

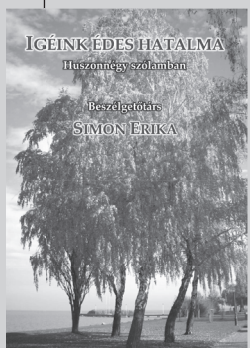
Czigány György, az ismert rádiós szerkesztő, költő és író 85. születésnapjára *Kilenc szimfónia* címmel gyűjtötte kötetbe a Szent István Társulat a szerző legújabb és régi verseit. A ciklusok verseit nem annyira

a közös téma, inkább valami benső rezonancia fűzi össze. De miért szimfóniák? A kérdésre Czigány György így válaszol:

– Sok időt tölthettem Weöres Sándor társaságában. Tiszteletadás részemről, hogy követve példáját, legújabb és régebbi verseimet, egymásra zenei és atmoszferikus módon utaló darabjaimat dallamok, fő- és melléktémák eleven folyamatában magam is szimfónia cím alá rendezem.

– Tehát szimfóniák. De miért épp kilenc? Van Beethovenre, illetve Thomas Mann regényére utaló vers is a könyvben.

– A kilencedik szimfónia fogalom annak is ismerős, aki soha nem hallotta még Beethoven zenéjét. Szimfóniái mindenképpen sugallnak valami lelki emelkedettséget, izgalmat és éltető feszültséget. De nem Beethovenre gondoltam a kötet címválasztásánál, hanem arra: kilencedik évtizedem közepén járok. Különbözik a Szűz Mária-tisztelet is kilencedet emleget, kilenc nap kegyelmi idejét jelenti. Anton Bruckner is kilenc szimfóniát írt, az utolsót be sem fejezte egészen, korábbi Te Deuma került a darabba kiegészítésként. Mahler is kilenc szimfóniát írt meg, míg a tizedik gyönyörű töredékként él. Nálam, a játék kedvéért, fi-nálé a kötetben a tízmondatos, lírai esszé-darabocska a tizedik szimfónia helyett... És végül, a vers elvont valóságban olyan, mint a zene, nem lehet megmondani, lefordítani köznap szavakra, hogy miről szól. Van elmesélhető tartalma, de maga a vers zenemivoltában fogható be igazán.

IGÉINK ÉDES HATALMA

címmel adta ki tavasszal a Hungarovox Kiadó Simon Erika kötetét. S ahogyan az alcím is jelzi

– *Huszonnégy szólamban* –, a szerző huszonnégy ismert művészt és közéleti személyiséget szólaltat meg interjúkötetében.

Szellemi tehetségeink joga

Beszélgetés Kocsis András Sándorral, a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének elnökével

– Kedves elnök úr, ha megengedi, egy idézettel kezdeném beszélgetésünket. Ilku Pál egykori művelődésügyi miniszter az 1969. évi Szerzői Jogi Törvény parlamenti bizottsági vitájában azt mondta: „Az állam ráfizet a kultúrára, de még inkább fizetni akar.” Mi a helyzet manapság a kultúra ráfizetését illetően?

– A kultúra nevében nem, csak a könyvkiadás nevében tudok nyilatkozni. Az állam nem fizet rá a könyvkiadásra, az állam nyer a könyvkiadásban. A könyves szakma több milliárd forintot fizet be adóként a költségvetésbe, s a támogatások mértéke nem haladja meg az évi mintegy hétszáz millió forintot. A könyvpiac az 1990-es évek elején a semmiből formálódott. A szocialista időszakban mesterségesen alacsonyan voltak tartva az árak, az állam dotálta a könyvkiadást, a könyvkereskedelmet és a terjesztést is. Ahol hiány keletkezett, az állam előbb-utóbb kifizette. Voltak próbálkozások, különösen az 1980-as évektől, hogy a könyvkiadók is gazdálkodjanak, de a többnyire sikertelen gazdasági tevékenységüket az állam végül mindig kifizette. A három nagy állami könyvterjesztő is időről időre tekintélyes eladhatatlan könyvkészletet halmozott fel. Ezt is rendezte az állam.

– Az 1990-es években hogyan talált magára a könyvpiac?

– Az 1990-es évek elején az eladatlan könyvek nagyrészt az utcára kerültek. Bizonyára mindenki emlékszik rá, hogy szinte minden sarkon könyvet árultak. Nem is rossz könyveket. Minden utcában „könyvhét” volt. A könyvkészletekhez elég könnyű volt hozzájutni. Sajnos, ezeket elkótyavetyélték, holott okosabban, ügyesebben is lehetett volna hasznosítani ezeket, mondjuk, határon túli magyar könyvtárakba juttatni. A régi kiadók sorra átalakultak. A hajdani igazgatók, még ha elismert szakemberek voltak is a tudományukban, sokszor nem tudtak mit kezdeni a piaci

gazdálkodással. Aztán jött az áfaharc. Az adóhatóság nem tudta, hogy mennyi pénzt lehet kivenni a könyvszakmából, s igyekezett minél többet, amivel gyakran az ellenkezőjét érte el. Változó kimenetelű volt a százalékharc is. Az idők folyamán volt 12, 10 és 7 százalék. Most 5 százalék, s ez megfelel a könyvszakma EU-ban általános áfájának.

– Voltak egyéb járulékok is?

– Elsősorban az úgymond kulturális járulékok. Ez kívánta a giccsadó helyébe lépni. Nem volt szerencsés ötlet, sokat ártott a könyvszakmának. Nagyon nehéz volt „szakmailag” megállapítani, hogy a szépirodalomban mit jelent a pornográfia. Szinte minden ilyen típusú könyvről „szakértői véleményt” kellett volna kérni. Ezenkívül megállapíthatatlan volt, hogy melyik kiadó fizette be, s melyik nem. És melyik miért, s melyik miért nem. Csak összekuszálta a kötelezettségeket. Ez a járulék szerencsére megszűnt.

– Hogyan áll össze napjainkban egy könyv költségvetése?

– A könyv legnagyobb költsége a terjesztés. Ez jelenleg 50-52 százalék. A nyomda mintegy 15-20 százalék. Persze, ez sem ilyen egyszerű, függ a példányszámtól és a kiadvány jellegétől. A szerző honoráriuma 7-12 százalék körül mozog, s ez a két fél megállapodásától függ. A kiadó fedezete lesz a maradék 20-25 százalék, s e hányadnak finanszíroznia kell a teljes kiadói rezsit, a villanyszámlát, a bért és az esetleges profitot is.

– Mi magyarázza a terjesztés feltűnően jó érdekérvényesítését?

– Meglehetősen összetett dolog ez. Talán egy szaktanulmány tudná pontosan megmagyarázni. Az biztos, hogy az 1990-es évek elején alakuló könyvpiacra elsőként a könyvkereskedelem állt fel. Ez kezdetben 36-40 százalékos hasznot jelentett, aztán évről évre növekedett a mostani 50 százalékon felülire.

Ez az árrés szinte már az EU-s országokban alkalmazott gyakorlat legfelső régiójába tartozik.

– Nem lehet ezt finomítani?

– Az EU-s könyvkereskedelemben ismert az úgymond differenciált árrés. Ez nálunk nincs, de jó lenne ilyen irányban elmozdulni. A korábbi könyvszakma összeomlását a hagyományos könyvesbolti hálózat megszűnése is sietette. A könyvárusítás 90 százaléka manapság már a bevásárlóközpontokban zajlik. Ez megfelel a nemzetközi gyakorlatnak. A régebbi, általunk megszokott könyvesboltokat az 1990-es évek elején privatizálták, s ezek után teljesen más profillal üzemeltek. A kiadóknak számára további nehézség, hogy minden könyvet csak bizományba vesznek át. Előre nem fizetnek. Csak akkor fizetnek, ha eladják a könyvet. Hatvan, kilencven, száz-húsz nap elteltével. A rizikó pedig a kiadóé.

– Milyen a nyomdai helyzet?

– Kitűnő! A magyar nyomdák nemzetközi rangúak. A nyomdaipar is viszonylag gyorsan állt át a piacgazdaságra. Különböző pályázatokkal korszerű gépeket szerzett be. A nyomdások gyorsan megtanulták a számítógépes módszereket. Az egész szakma globális lett, szinte bármelyik nyomdához lehet fordulni, s majdnem minden nyomda tudja azt, amit az EU-s nyomdák tudnak.

– A papíripar? A múltban, bizonyos történelmi helyzetekben, „papírkontingens” bizonytalanságaival tudták manipulálni a sajtót és a könyvkiadást.

– Manapság ezt már nem lehetne. Nem tudják. Ez az iparág globális.

– Mit lehet tudni a szerzői honoráriumokról?

– A szerzői honorárium a könyv árának a függvénye, a könyvárat pedig a példányszám alakítja. A szépirodalomban két-háromezres példányszám a reális. Ha sikeres a

könyv, szerencsére egyszerű az utánnyomás. A szerzők ennek arányában részesülnek. Egyéb, konkrétabb részletekről a kiadók nem szívesen nyilatkoznak. Ezeket szolgálati titoknak tekintik. Vannak persze legendák, mindenféle híresztelések. Mindennek alapja az eladhatóság. Ötezer példányszámtól már szinte bestsellerszerzők egy könyv. Vannak bestsellerszerzők, akik milliós honoráriumokról és több tízezer példányszámról mesélnek. A kiadók sokkal szűkszavúbbak.

– A magyar klasszikusokat, *Krúdyt, Móriczot* vagy *Kosztolányit soha nem szoktuk az eladott példányszámok felől megközelíteni. Pedig ők is az akkori könyvpiacra jelentek meg, s az ő példányszámaik sem voltak két-háromezernél nagyobbak. Milyen napjainkban a magyar könyvkiadás helyzete?*

– A magyar könyvkiadás forgóeszközfinanszírozási terhére a kiadóknak viselik. A kiadó tartja fenn a szerkesztőséget. Ennek minden rezsijét ő fizeti. A kiadó előlegezi meg a nyomdaköltségeket, a kiadó adja bizományba a könyveit. A kiadó fizeti az áfát és valamennyi adót, amely egy vállalkozást terhel. A kiadó visel mindenféle felelősséget. A kiadott könyv átforgása átlagosan tizenhárom hónap. Ezt követően kezd visszaszívárogni a megelőlegezett pénz. Ezt az átfutást a kiadónak ki kell bírnia. Ha nem bírja, tönkremegy. Az igazság kedvéért azonban hozzá kell tenni, hogy a kereskedők helyzete sem könnyű. A bevásárlóközpontokban található boltok üzemeltetési költsége rendkívül nagy, s ez nem kis kockázatot jelent számukra is. Vannak olyan kulturális akciók, mint például a Márai-program. Ez elsősorban a könyvtárakat segíti. Vannak végiggondolatlan „kalóz” akciók is, például a Nemzeti Könyvtár. Bármily nemes célja ellenére károkat okozott a könyvkiadásnak a párhuzamos kiadásokkal. Ezenkívül, ha jól tudom, nem érte el teljesen a kitűzött célját. Együttműködve a profi könyvszakmával jóval sikeresebb lehetett volna.

– Milyen a magyar könyv renoméja a nemzetközi piacon?

– Az utóbbi években – főleg Kertész Imre Nobel-díja után – a magyar irodalom jelentős sikereket ért el külföldön. A magyar könyvkiadás rendkívül gazdag és széles skálájú. Van tudományos, ismeretterjesztő és gyermekirodalom, különféle szakzótárak, továbbá szórakoztató könyvek, utazás és hobbi, azaz szinte felsorolhatatlan. Kétségtelen persze, hogy minden könyvkiadás a szépirodalom megjelenésére, jelenlétére figyel legjobban. Ez a teljes könyvkiadás mintegy 30 százaléka. Jelentős szelet még az ismeretterjesztés. Ugyancsak mintegy 30 százaléka. A többi rengetegféle ágazik.

Régóta tudjuk, hogy a világirodalom felé a magyar irodalom a német nyelven és a könyvpiacra keresztül indulhat el. Ez így van legalább száz éve, s belátható ideig így

is marad. A tradíciók, a hagyományok sokat számítanak. A német olvasók jelentős részét érdeklik a magyar történetek, nem áll tőlük távol a gondolkodásunk, a mentalitásunk. Nem annyira a magyar sorsfordulók, inkább sajátos világunk, történeteink és szemléletünk iránt van érdeklődés. Ebben az évben Kiss Noémi, Krasznahorkai László és főleg Dragomán György művei keltették fel a nemzetközi szakma figyelmét. Van olyan – és igen rangos – német kritikus, aki ebben az évben is leírta, hogy Magyarország a világirodalomban nagyhatalomnak számít. Bizonyára annak is van jelentősége, hogy elég sok írónk kap különféle ösztöndíjakat Németországban. Ott él, ott dolgozik, közvetlenül ismerik, kapcsolatokat épít, tudnak róla.

– És a nemzetközi könyvvásárok, könyvfesztiválok?

– Ezeket nagy áttöréseket nem lehet várni, de van jelentőségük, ott kell lennünk. Nekünk is rendeznünk kell hazánkban is a lehetőségeinkhez mérten.

– Hogy kerülnek a magyar piacra a külföldi bestsellerek? Mondjuk a *New York Times*-sikerkönyvek?

– Ezek könyvügynökségek útján jutnak különböző országokba. Jogdíjként, előlegbe kérnek kétezeröt-száz-háromezer dollárt. Ha el tudják adni, példányszámonként további díjat kell fizetni.

– Hogy alakul a jogi örökösök helyzete?

– A jogi védelem hetven év 1993 óta. Ha már nem él a szerző, az örökösök élvezik a jogdíjat. Ennek nagysága megint a példányszámtól függ. A kiadó tesz egy pénzbeli ajánlatot az örökösöknek. Az örökösök ezt általában elfogadják, esetleg tovább tárgyalnak a kiadóval. Jellemzően megegyeznek. Van néha egy-két örökös, aki nem lévén tisztában egy kiadás pénzügyi lehetőségeivel, elfogadhatatlan követeléseket támaszt. Ezzel akár leállíthatja egy életmű további jelenlétét. Ez mindenkinek veszteség. A Nyugat-nemzedék nagy íróinak (Babitsnak, Kosztolányinak, Karinthynek, Móriczknak...) a hetven éve az elmúlt években járt le. A Kossuth Kiadó erre egy huszonnégy kötetes Móricz-sorozattal reagált, s a sorozat sikeres. Van olyan író, aki egy kiadóhoz köti műveinek megjelenését tíztizenöt évre. Esetleg még tovább. Ha a kiadónak ez megéri, ezért külön tiszteletdíjat fizet, s ennek összege ugyancsak nem publikus.

– Hány magyar író tud megélni csak irodalomból?

– Kevés. Azok, akik rendszeres és nagy példányszámú megjelenésre számíthatnak. Aki mögött ott áll néhány külföldi megjelenés világnyelven. A többi író azt csinálja, amit oly sok kiváló író mindig is csinált a magyar irodalomban. Az irodalom mellett újságot ír, fordít, szerkeszt vagy tanít. Ezzel együtt is lehet, hogy világirodalmat ír. Mint oly sok kiváló magyar író a múltban is. ♦

Válogatott novellák és kisregények

Vathy Zsuzsa a mostani Ünnepi Könyvhétre megjelenő kötete elé írja: „Úgy gondolom, az ember csak akkor olvassa újra korábbi írásait, ha valami oka van rá. Az elmúlt negyvenöt év elbeszéléseit, kisregényeit én azért olvastam el, mert ki akarom válogatni azokat, amelyekről azt gondolom, hogy akár a fiatalok, akár a velem egykorúak, ha elolvassák őket, megértik, vagy újra átélik a hatvanas, hetvenes, nyolcvanas éveket.” Az alábbiakban a könyv címadó novelláját közöljük.

VATHY ZSUZSA

Ki nevet a végén?

Egyszer csak ott álltak a szoba közepén, két rendőr és egy civil. A fiatalabb rendőr délután visszajött: ne haragudjanak rá, nem tudta, hogy házkutatás lesz, még csak egy hónapja rendőr. Ráadásul szegről-végről rokonok is, már járt itt az apjával, igen sajnálja. A civil éppen ellenkezőleg. Mintha a félig felöltözött asszony, az álmukból felriadt gyermekek ott se lettek volna, fel-alá járkált a szobában, rossz cipőjével bele-belerúgott a bútorokba, szőnyegbe, s fiatal arcán az igazságtevés jeges-forró önkívületével, felindultan kérdezte: „a cseléd ugye a konyhában?”, „úri lakás nem proliknak való?” Idegen tájszólással, fejhangon beszélt, szemében olvadt üvegként fénylett a gyűlölet. Így, mert a két fiatalabb közül az egyik megszegyenülten kullogott, a másik hol a haragtól, hol az örömtől tombolt,

a munka az idősebb rendőrré maradt, aki, ha nem is túl lelkesen, de szakszerűen végezte a dolgát. A családfő pedig, aki miatt ez a barátságatlan, reggeli ébresztés történt, aki vagy elkövetett valamit, vagy nem, de olyan idők jártak, hogy ha nem, az is elég volt, odahajolt a kilencéves nagylányához, gyorsan a fülébe súgta: ha fegyvert dugnak el valahova, azonnal kiálts. De nem dugtak se az ágyakba, se a fehérműs szekrénybe, talán elfelejtettek magukkal hozni, vagy nem volt rá parancsuk.

Az egész házkutatás nem tartott tovább fél óránál. A lángpallosú, aki mintha egy földöntúli, igazságosabb birodalom követe lett volna, megírta a jegyzőkönyvet, felolvasta, és felszólította a férfit, hogy írja alá, az asszonyt pedig, hogy tanúskodjék a történetekről. Indulhatnak, mondta az öregebb rendőr, s végigfutott a hátán a hideg, ha arra gondolt, mi következik most. Félre is fordult, mert nem állhatta ezeket a pillanatokot. De nem történt semmi. A férfi megcsókolta a gyermekeit,

utoljára a feleségét – csak futólag, mintha a vasútállomásra indulna, s csak amikor a legkisebb gyermek felsírt, akkor futott át a fején: napok óta rossz álmai vannak, egyszer orosz-lánossal, egyszer farkassal viaskodik, máskor zuhan lefelé, s nem érkezik meg sehova, csak zuhan. Felesége egy percig se hitte, hogy a férje tényleg elmegy ezekkel az alakokkal. Hogy hagyná őt itt három gyermekkel? Csak amikor a férje vette a nagykabátját, kalapját,

amikor becsukódott mögöttük az ajtó, akkor hasított belé: napok óta arra ébred, hogy egy súlyos test ül a mellén, egy nagy macska, vagy menyét. Lehet, hogy nincs itt semmi félreértés? Lehet, hogy mégse véletlen? A lakás, mint egy elhagyott utasszállító hajó. Nyitott szekrényajtók, a földön párna, papírok, tollpihe. A legkisebb gyermek tüszögni kezdett, a két lány megkérdezte, ugye ma

nem kell templomba menniük, ugye ma, ki vételesen. Most kell csak igazán, mondta az anyjuk, erre öltözködni kezdtek, s visszatért az élet a megszokott medrébe. Azaz, éppen hogy ekkor lépett ki. Valahol megszólalt egy sziréna, az utcán lázas rohangálás kezdődött, a kiáltásokból az derült ki, hogy árvíz van, kiöntött a Bakonyér. Pár perccel később a gyermekek ott álltak a dombon, az árvíz szélénél. A járdák és az úttest helyén, mintha a világ legtermészetesebb dolga volna, fagyos, szürke víztükör lebegett. Jégdarabok és hó úszott a víz hátán. A két lány, mint a többi gyermek, beledugta hócipőjét a vízbe, s vad szívdobogással várta, mi történik. Nem történt semmi. Egy férfi azt mondta, a város a hibás, két éve nem tisztítja se a medret, se az átfolyókat, itt minden pusztul, de ez még csak a kezdet. Elhúzódtak mellőle, a fagyos víznél is fagyosabb lett körülötte a levegő.

Az asszony ezalatt felöltözött. Átment a szomszédokhoz, egyikhez is, másikkal is,

elmondta, mi történt, s azt is, mit szándékozik tenni. A szomszédok helyeselték, ő pedig elindult. Kinn olvadt, ráadásul a latyakos hóra esni kezdett az eső. Amikor a márvánnyal borított lépcsőházban felfelé indult, már nagyon dobogott a szíve. Vasárnap van, gondolta, lesz itt valaki? Dolgoznak ilyenkor egy szerkesztőségben? És miért nem járt még itt soha? Pontosán ilyen a mi írógépünk is, kiáltott fel örömmel, amikor meglátta a gondterhelt férfit, aki egy öreg Underwood fölé hajolva két ujjal írt. A gépiró arca, miközben az asszonyt hallgatta, egyre komorabb lett. Nincs itthon a főszerkesztőnk, mondta, de amint hazajön, értesíteni fogom. Lehajtott a fejét, s keservesen felsóhajtott.

– Ugye, tudja? A titkárunkat is elvitték, két napja.

Az asszony szeme tágra nyílt. A férfi bizalmasan áthajolt az írógép felett.

– Feljelentést tettünk a belügyminiszternél. Akarja, hogy felolvassam?

Az asszony bólintott, szeme előtt, mint egy mentőöv, a lap *Nyílt tér* rovata jelent meg. Ha ott megírnák, akármilyen röviden. A férfi előkapott a fiókjából egy papírt, elfúló hangon olvasta: „Felhívjuk az érdekeltek figyelmét, hogy a demokráciát mi igenis komolyan veszszük...”

Az asszony már a lépcsőházban járt, ott halotta újra és újra a mondat végét: „a bűnösöket nem mentjük, de az ártatlanokat igenis megvédjük, mert a szabadság szent előttünk!” Az utca üres volt, misére harangoztak. Gyorsan ment, mint aki tudja, mit akar, pedig egyáltalán nem tudta. Egyszer csak ott állt a ház előtt, *Munkásotthon*, bent égtek a csillárok, a nyitott ablakokon beszélgetés és füst szállt ki, mély, öblös férfinevetések hallatszottak, majd egy szónokláshoz szokott hang hosszan, szenvedélyesen beszélni kezdett. Lengett a szép bariton az utcán, mint szélben a harangzúgás. Az asszony közelebb ment, távolabb, majd megállt egy fa alatt, s a szemközti zene-

iskola ablakait bámulta. Várjon még? Menjen inkább? Egyszerre felcsapódott a háta mögött a vaskapu, s kilépett rajta: ő. Ősz hajú férfi, a város első embere. Tapasztalt, nagy tudású, barázdált homlokú és kérges tenyerű. A nő odalebent hozzá.

– Letartóztatták a férjemet – mondta. A férfi összehúzta a szemöldökét, határozott nemetszését fejezte ki. – Csinált valamit a férje? – kérdezte. – Semmit, mondta az asszony. Az ősz hajú arcán mosoly futott át – úgy álltak ott, a járda szélén, a férfi és a fiatal nő, mint akik egyazon jó ügy érdekében fáradoznak, majd a mosolyt a férfi arcán bizakodás váltotta fel. – Valami tévedés lehet – mondta. – Ne aggódjon, estére otthon lesz!

Az asszonyt a mennyországba repítette a mondat. Ha ő mondja! Ha senki más, ő csak tudja! – Sejtettem – mondta. Nem főztek ebédet, nagy karéj vajjas kenyeret ettek. Ez roppant ünnepélyes volt, s az ismerősök közben egymásnak adták a kilincset. Valaki azt mesélte, a Halápi Vendéglő pincérét az állomáson megmotozta egy rendőr, s a derekáról tizenöt kerékpárgumit tekert le, egy nőtől pedig húsz pár selyemharisnyát vettek el. A tünékeny, minden pillanatban más színnel vibráló idő könnyű volt, a levegőben arany-porként lebegett a remény: estére hazajön. Igaz, egy évvel korábban éjszakára is benn tartották, de akkor még szinte háború volt, most békeidők. A legkisebb gyermek színes üveggolyókat gurigatott keresztül-kasul a lakáson, a két lány arról beszélt, mit csinál most az apjuk. Úgy képzeltek, cigarettázik, kék, szalagos füstkarikákat fúj. Az anyjuk azt képzelte – nem képzelte, látta maga előtt –, hogy férje a rendőrfőnökkel beszél, szikrázik a szeme, s azt mondja, „ragaszkodom hozzá, hogy minden szót jegyzőkönyvbe vegyenek”.

Mégiscsak hozzákezdett a főzéshez, mire hazaér, éhes lesz, kimerült, legyen meleg étel. Így jött el a délután. S ezen a napon az ónszínű felhők miatt korábban kezdett sötétedni. Egyszer csak ott állt a konyhában a reggeli rendőr, arcán büntudat, hangjában bocsánatkérés. Ő nem tudta, hogy házkutatás lesz, hát még letartóztatás. Őt nem avatták be semmibe, csak magukkal hozták. – Így szokás – mondta az asszony –, így rángatnak mindenkibe. – A fiatal rendőr nagy, vörös kezét maga előtt lógatta. A krumplis pogácsa éppen megsült, az asszony tálra tette, s feléje nyújtotta. – Mit gondol – kérdezte –, mikor engedik haza? Mindjárt öt óra lesz, s még nem is ebédelt. – A rendőr keze megállt a levegőben, csuklani kezdett, s nem értette, miért jött ide, saját elhatározásából.

– Hiszen elvitték őket – mondta.

– Őket?

A rendőr mondott három nevet, s gyorsan, hogy essenek már túl rajta, kibökte: a déli vonattal Pestre vitték őket. Az asszony még látta az ajtóresben eltűnni a kék kabátot, majd

hirtelen az ajtó is eltűnt előle. Mintha fülsértő zajok álltak volna körül, rikoltó sípok, láncsikorgás, égő ház teteje, ahogy leszakad.

– Jaj nekem – sírta –, jaj nekem, mi lesz velünk, miért hagyott itt bennünket? Miért nem mondta nekik, hogy nem megy sehova? Miért ment el, s ha elment, miért nem jött haza, ahogy megígérte? – Sírt és közben beszélt, s potyogtak a könnyei, s jólesett sírni.

Jött a szomszédasszony. – Baj van – mondta –, orvost kellene hívni, menjen el valaki orvosért! – Amíg az orvos megjött, a sírás tovább nőtt, a három gyermek pedig, összebújva a túlsó sarokban, ijedten figyelt. Nézték az orvost, kigúvadt szemmel, félelemmel, s a szobába kiterjesztett szárnyal egy barna denevér repült be. Felszállt a mennyezetre, ott is maradt.

Sötét este volt, a kaput senkinek sem jutott eszébe bezárni. Így történhetett meg, hogy az ajtón kopogtak. Zöld lódenkabát volt rajta, aranykeretes szemüveg. Ott állt a szoba közepén, talán pont ott, ahol reggel a két rendőr, kabátja alól kilátszott a reverendája, a nyakán a fehér gallér. Jó estét kívánt mindenkinek, csak más szavakkal, nem úgy, ahogy az emberek szoktak egymásnak, kört írt le a kezével, tenyerét összetette.

Magáról csak annyit árult el, hogy rokona Jézusnak, egyszerre megjelölve az ő keresztjével és Dávid csillagával. Megsimogatta a legkisebb gyermek fejét, s megkérte őket, hogy imádkozzanak. Mondják vele együtt az imát. Hiszekegy, kezdte. Az imába a nagylány kapcsolódott be először, az asszony másodikként, s rögtön utána a két kisebb. A Hiszekegy után jött a Miatyánk, aztán az Üdvözlégy, azután még vagy tíz másik. Nem is gondolták, hogy ennyi imát tudnak. Mondták egyiket a másik után, mintha játszanának, mintha a vendég egy jó játékot talált volna ki nekik. Belemelegedtek az imádkozásba, majd kimelegedtek, egymás szavába vágtek, nevettek.

Meddig játszottak, nem emlékeznek rá, arra se, mikor ment el a vendég. Mintha még ott lett volna, amikor az Úrangyalába belekezdték, de lehet, hogy amikor nézegetni kezdték az imakönyvét, akkor ment ki csendben az ajtón, egyszer csak nem volt sehó. Így ért véget a hosszú nap, türelmes szavakkal, irgalmas neszekkel. A legkisebb gyermek tátott szájjal aludt, a két nagy oldalt, tenyerét az arca alá szorítva. Az anya nyitott szemmel feküdt, mozgott a szája, azt mondogatta: – Engedjék haza, ártatlan, higgyék el, nem csinált semmit!

Kinn, a vízen jégtáblák úsztak, faágak és sás, fenn bevilágítottak a csillagok. ♦♦

A TENGER FELŐL

Velence, 1995–2016

Gí válogatott és új fotói,

Kárpáti Kamil versei

A tenger felől immár a harmadik közös album, a harmadik olyan fotókat és verseket magában foglaló könyv Velencéről, amelyben egyé szövegdőtt az alkotók lényé, s mi (olvasók-nézők) tanúi lehetünk egyre erősödő kettős kisugárzásuknak.

„Káprázatos négykezes album: akár festményszerű fényképfelvételeit, akár a Kárpáti Kamiltól válogatott verseket néz-

zük. »Négykezes«, mert képeit Gí, a költő Kárpáti fotóművész felesége exponálta, a versválogató pedig a férj volt. Előzményeik ott vannak könyvespolcainkon, de legfeljebb Cs. Szabó Lászlóval vethetők össze”, írta első, közös könyvükről Kovács Sándor Iván professzor 2005-ben.

Gí velencei fotóin csupán a fényviszonyok, a képkihágások és az arányok kínálta lehetőségekkel él. Sokszor alig hihető, hogy nem tudatosan létrehozott technikai eljárás, montírozás teremtette a látványt. A fény vibrálása, elegáns modulációi a lagúnáról készült képeken érvényesülnek leginkább. A víztükör maga is ütemesen ring, s felszínén a fény valószerűtlennek tetsző színeket és formákat teremt. A szűk sikátor rózsaszín-kék házai lágy foltokká olvadnak az olajzöld vízen. Néha még ennyi sem kell. Elég a napfény, az árnyék, a víz és egyetlen szín kinyílása, hogy megszűnjön a tér, s megkezdődjék az éteri lebegés, e „másik világ”, a művészet égyanyagába. Gyakorta érezzük szürrealisztikusnak a képeket akkor is, ha tudjuk, hogy mindez szintiszta valóság. Vagy talán épp azért.

Paolo Spinelli (Itália magyarországi exnagykövete) írásából idézünk: „Fotóművészetében a nagy magyar hagyomány (Kertész Andrásról Zajky Zoltánig) követőjeként Gí talán több hűséges rajongóját is meglepi e korábbiaktól igen elütő stílussal. Ám ő képes megérinteni mindenkiket, aki hajlandó követni művészetének új határainak megígérő felderítésében. Mintha Gí lépésről lépésre, kézen fogva vezetne be világába, Velence teljes egészében képzelet szülte világa álomszerűen tűnik fel előttünk. Mégis e világ sokkal igazabb a mindennapok valóságánál. Pillantásunk nem siklik el fölötte; a képzelet szárnyaira van bízva, a művészet hatalmas, bátor-ságot adó ihlettségére.”

(Stádium Kiadó, 2016, Könyvhét)

FÜZFA BALÁZS A NAGY VERSMONDÁS

Amikor 2007 szeptemberében százhatvan éves lett a magyar irodalom történetének egyik legismertebb remeke, a *Szeptember végén* című Petőfi-költemény, ennek tiszteletére tudományos konferenciát rendeztünk a vers szülőhelyén, Koltón, illetve a közeli Nagybányán. A konferencia sikerén felbuzdulva, az ott elhangzottaktól motiválva született meg és indult útjára a Kárpát-medencében *A 12 legszebb magyar vers* programja.

A versek kiválasztásában az irodalomtörténeti kánon – és, persze, a személyes ízlés elfogultsága – mellett elsősorban az vezérelt, hogy a szövegek részei legyenek az általános vagy középiskolai tananyagban, s ismertek legyenek az irodalom iránt kevésbé érdeklődők körében is. Fájdalom, hogy a sorozatból kimaradt Balassi Bálint, Csokonai Vitéz Mihály, Kölcsey Ferenc, Szabó Lőrinc és még sokan mások. De határt kellett szabni a versek mennyiségének, s úgy látszott, hogy a 12-es szám egyrészt már más művészetekben is alkalmas volt a legjobbak megtalálására, továbbá a tizenkettő rokonszenves aritmetikai mennyiség. S ha lesznek konferenciák, akkor kötetek is kellene, gondoltam tovább a koncepciót. Megszületett az ötlet, hogy legyen ez egy igazi könyvsorozat, amelyet a későbbiekben magyartanárok és egyetemisták haszonnal forgathatnak majd, hiszen – feltételezésünk szerint – az adott verssel kapcsolatban a legújabb kutatási eredményeket és a legfrissebb gondolatokat tartalmazták. [...]

A második alkalommal, 2008 tavaszán csatlakozott a projekthez *Jordán Tamás* Kossuth-díjas színművész, a szombathelyi Weöres Sándor Színház igazgatója, akinek még korábbról volt egy álma, mégpedig az, hogy sok ember egyszerre, tömegben mondjon verset. Felkérvén őt Pilinszky János *Apokrifjének* elmondására a második konferencia nyitányaként, azonnal éreztük, hogy kettőnk szándékai összetalálóztak. Két-három hét múlva aztán a helyi Sportházban majdnem másfél ezer ember, elsősorban tizenöt éves lány és fiú szájából hangzott fel elementáris erővel a Pilinszky-vers szövege *Jordán Tamás* vezénylete mellett. Az eseményt elneveztük *Nagy Versmondásnak*, amelyet aztán minden következő konferencián megismételtünk az adott helyszínen diákokkal és felnőttekkel egyaránt. Az első ilyen rendezvény végén levetítettük Maár Gyula portréfilmjének ama részletét, amikor a költő elmondja az *Apokrifjét*. Döbbenetes hatása volt az egy szál ember vékony és rekedt hangú, szakrális kántálásának. Ám a csaknem ezeröt száz fiatal mintha odaszögezték volna a székekhez, úgy hallgatták végig a tízperces felvételt. Azok a fiatalok, akiket előszeretettel bélyegzünk hanyagnak és nemtörődömnek, a kultúra és a hagyományok iránt érdeklődés nélkülülnek. A költészet és egy sugallatos személyiség azonban mindannyiukat

Agora

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Agora-programja keretében jelentette meg a Savaria University Press a Könyvhétre hét új irodalomtörténeti tanulmánykötetét. Ezek között találjuk Fűzfa Balázs szerkesztésében Koltótól Koltóig címmel A 12 legszebb magyar vers legújabb kiadványát, a Száz év múlva is emlékezett dolgokra című Ottlik-tanulmányokat, valamint Mohai V. Lajos Isten háta mögött című Kosztolányi-tanulmánykötetét.

elvarázsolta. Úgy éreztük akkor *Jordán Tamással*, hogy amit csinálunk, az is lehet fontos, de az igazi Nagy Versmondás mégiscsak az, amikor Pilinszky János egy szál magában tart fogva ezeröt száz embert. [...]

Később még sok helyre hívtak bennünket közösen és hangosan verset mondani a versprogramtól függetlenül is. Többször jártunk például Budapesten, Keszthelyen, Százhalombattán, sőt, Erdélyben Marosvásárhelytől Sepsiszentgyörgyig szinte minden városban – kiegészülve a Sebő-együttessel. E meghívásokból és az ottani lelkesedésből is érzékelhető, hogy az új műfaj, a Nagy Versmondás ráértett valamely meglévő igényre; általa a költészet visszatalált ősi formáihoz: a közöségiséghez és a hangzó beszédhez.

E versmondások mindegyike lélekelelő esemény volt, de különösen ilyenekké váltak a határainkon túli alkalmak: a szabadkai (Kosztolányi Dezső: *Hajnali részegség*), a nagyvárad (Ady Endre: *Kocsi-út az éjszakában*) és a koltói Nagy Versmondás (Petőfi Sándor: *Szeptember végén*). Felejthetetlen élmény, amikor egy másik ország többségi kultúrájában élő és azt tisztelő magyar gyermekek és felnőttek halhatatlan magyar költőink versei segítségével átélhetik nemzeti identitásukat. [...]

Budapestben a 2014. október 23-án megnyílt Magyarország Házában, ahol a kiállítás egésze a magyar kultúrát és szellemet igyekszik reprezentálni főleg a fiatal korosztály számára, a tíz szoba közül másfelet *A 12 legszebb magyar vers* programja kapott meg. A rendezők Kosztolányi Dezső *A tíz legszebb szó* című esszéje alapján adnak ízelítőt a sport, a művelődéstörténet, a képzőművészet, a zene, a tudomány és más területek legjelentősebb alkotásaiból. Mi a *Gyöngy* szobában mutathatjuk meg, hogyan is mondtuk el Drégely várában Arany János *Szondi két apródja* versét körülbelül háromszáz apróddal, s hogy miképpen írta át a 12 legszebb verset néhány egyetemista diák slam poetry-stílusban. [...]

Reménykedünk benne, hogy a folytatás is ilyen sikeres lesz a következő években. ♡

SZEGEDY-MASZÁK MIHÁLY KI SZAVATOL AZ ÉRTELMEZÉS BIZTONSÁGÁÉRT?

[...] A 2010-es években óhatatlanul is másként olvasható Ottlik regénye, az *Iskola a határon*, mint évtizedekkel korábban. Napjainkban inkább feltételezhető, hogy az olvasó tudja, milyen mostoha körülmények közé került Magyarország 1920 után. Nagyobb súllyal eshet latba, hogy édesanyja azt magyarázza Medvé-

nek: „örülniük kell, hogy felvették őt, ráadásul ingyenes, államköltséges helyre, [...] s hogy az ország nehéz, elszegényedett helyzetében milyen nagy dolog az, ha valakit kész pálya, biztos megélhetés vár”. (183.) Ahogyan a köszegi iskoláról írott könyv szerzői fogalmaznak: „A trianoni békeszerződés értelmében Magyaror-

szág nem tarthatott fenn katonai középiskolai nevelőintézeteket és hadapródiskolákat. [...] A tanítás az ország többi polgári reáliskoláinak tanterve és tankönyvei szerint történt. Minden katonai jelleget rejtteni kellett.

[...] Elképzelhető, hogy a mai olvasó több ismerettel lát hozzá a regényhez, de az sincs kizárva, hogy a huszonegyedik század elején némely fiatal nem ért meg egy-egy utalást. A növendékek olyan dalt énekelnek, amelynek a szövegében „a búr, a búr, a búrkalappal” szerepel (196.). Az 1920-as évek elején még sokan emlékezhetek az 1899–1902 közötti második búr háborúra, hiszen a magyar sajtó

MOHAI V. LAJOS ISTEN HÁTA MÖGÖTT

A Kosztolányi-tanulmányok elé

[...] 2010-ben megjelent kismonográfiámban (*A sárszegi regények és környezetük*) azt mutattam be, hogy Kosztolányi – prózai művei nagyobb részének tanúsága szerint – a kisváros írója, de nemcsak a kisvárosé, nemcsak az „otthon maradéké”, hanem egy folytatás nélküli világé is. Ezért kapcsoltam össze a Sárszeg-regényeket a tízes-húszas évek verstermésével. Már abban a könyvemben is a kettős Monarchia közös emlékezeté felé igyekeztem kitágítani a „kisváros”, a társadalmi tér versekben és a Sárszeg-regényekben megjelenő tapasztalatát. Vagyis: hogyan jelenik meg a húszas évek Kosztolányija és az úgynevezett Szabadka-élmény a Monarchia kulisszáira vetítve? Sárszeg azonban a „kis pont”, nem magányos sziget a felbomló Monarchia térképén.

De vajon hogyan szűrődik át a bethleni konszolidáció tapasztalatán, valamint a közvetlenül azt megelőző évek zilált történelmi mozgásain keresztül a Monarchia „időtleniségének” életérzése – ez a kérdés is foglalkoztatja a húszas évek nagy alkotói periódusában az írókat, mindegyikük előtt a *Pacsirta* és az *Aranysárkány* című regényekben. Még az *Esti Kornél* művészi hatásának is ez az egyik sarkköve. Posztmonarchiás vonás benne az erősen jelen levő vidékiesség. A vidékiesség mint negatív, értékhiányos életminőség talán csak a sárszegi regényekben kap nagyobb súlyt, bár ezekben sem ítélt végérvényesen, mivel Kosztolányi iróniával ötvözi mondanivalóját. Az *Édes Anna* krisztinavárosi polgárvilágában, a Víz-ház mikroklimájában is lépten-nyomon a vidéki élet bensőséges kulisszáira ismerhetünk. Ebből a szempontból az *Esti Kornél*-történetek is árulkodók: az írói alteregó utazásai során olyan tapasztalatokra tesz szert, amelyek nem mindig támasztják alá a magyar vidéki élet alacsonyrendűségét. Az *Esti Kornél*-ban Kosztolányi többször ütközteti a nagyvilággal a peremvidéket, élet vége a kritikátlan külföldbarát, de még inkább a hazai vidékies állapotokat csak lenéző és megbélyegző felfogásnak. „A kisvárosi lét” által kialakított és konzervált magtartásformák, valamint az emberi élet nézőpontjából fontos képzetkörök elemzése természetesen a sárszegi regényekben történik meg a maguk művészi teljességében. Azonban az *Esti Kornél*-ban is jelen van, de nem mint a nagyvárosiasság (világvárosiasság) szimpla ellenpólusa, hanem mint a lét egyetemes tapasztalata és alaposan szemügyre vett látélete.

Az *Édes Anna* befogadástörténetének különböző elmarasztaló változatai mutatják meg, hogy a szabadelvűség mennyire otthontalanul bolyongott az újkonzervatív és a szocialista hagyomány ellenében a húszas évek Magyarországon. Az *Édes Anna*-ban tesz kísérletet az író saját politikai pozíciójának tisztázására. Számomra ezt erősíti meg mintegy

paradox módon az, hogy Kosztolányi a regény alapötletével kapcsolatban egymásnak ellentmondó nyilatkozatokat tett. Azzal, hogy az ír és a szolga viszony ábrázolása lett volna a tétje a regénynek, mintha Kosztolányi arról akarná elterelni a figyelmet, hogy miért is írta bele saját magát is a műbe; továbbá az, hogy életének legfontosabb történetpolitikai élménye adja a regény háttérét – nevezetesen a történelmi Magyarország szétesését véglegesítő forradalommal, ellenforradalommal terhes 1919-es esztendő –, amely az 1885-ben született író életében a magyarság legsúlyosabb megpróbáltatásainak éve volt.

Miben áll az *Esti Kornél* művészi hatása? Azt gondolom, hogy az *Esti Kornél* művészi (és) filozófiai ereje mindenekelőtt a nyelvében és az alteregófikció pozíciójának meghatározásában, a játékosságában és az iróniájában rejlik. Abban, hogy mind a tizenhét fejezete valahogy szembesít bennünket saját életünkkel és a saját halálunkkal.

A véres császárról és a túlrett, romló birodalomról szóló regény az Örök Róma regénye. A véres császárról és a túlrett, szétfoszló impériumról szóló regény a mindenkori hanyatlástörténet regénye. Továbbá: a mindenkori művészi dilettantizmus regényábrázolása is. A regény terét és díszletét a császárkori Róma adja (Kosztolányi máskor is kedvelt színtere), néhány részletének kulisszáit Kosztolányi életrajzi és városi környezete, többé-kevésbé bizonyosan: a forradalmak utáni Budapest kávéházi világa. Legalábbis az értelmezések egy része ebből a nézőpontból fejt ki a véleményét, s ehhez a megközelítéshez ad támpontot a költő feleségének az életrajzi regénye is. De a *Nero* esetében érdemes-e olyan segédeszközöket használnunk, hogy történelmi, társadalmi vagy művészregény? Ezek a fogalmak kicövekkelik-e vajon az utat a Kosztolányi-regény teljesebb megértéséhez? Ha úgynevezett művészregénynek tekintjük, akkor szinte biztosan állítható, hogy Kosztolányi alkotói szándéka az esztétizáló világgéppel való leszámolás volt. Ne feledjük, hogy a *Nero* után születtek meg a sárszegi regények, és született az *Édes Anna*, vele egy időben keletkeztek a *bús férfi panaszainak* versei! Másfelől: a költő-császár alakjának felépítése ironikus fénybe vonja magának a művésznek a személyiségét is, s borzasztó képet fest a környezetéről. Kosztolányi sajátos fénytörésben mutatja meg a művészregényt is, mert teljesen tudatosan alkalmaz olyan részleteket és nyelvi elemeket, amelyekkel saját szecessziós, narcisztikus környezetét gúnyolja. És talán saját magát, a maga írói tevékenységét is pelengérré állítja. *Nero*-ja tehát a művész tükre is, ha nem is gondolnám, hogy pusztá tükröképe. Az örüllté váló költő-császár személyiségképe megrajzolható-e vajon Hermann Broch gicsemerberfogalmával; a minden eluralkodó és önmagát is elpusztító dilettantizmus működési mechanizmusa pedig párhuzamba állítható-e Karel Čapek *Foltyn zeneszerző élete és munkássága* című, az európai kultúra hanyatlására fölöttébb éles fényt vető regénytörredékével? Hogy szemléltethetők velük, az nem lehet kérdéses, ráadásul a (poszt)monarchiás érzésvilág mindhármukat átjárta, foglalkoztatta, s más-más módon ugyan, de szembenézésre készítette. ♣

beszámolt arról, hogy a britek táborokba zárták a velük szemben álló holland származású polgári lakosságot. A regény az olvasóra bízta, mennyire érzékel kétértelműséget abban a szerepben, amelyet a Habsburgok állama játszott a magyar történelemben. Az iskola folyosóján látható Radetzky és Savoyai Jenő képmása. (241.) Kettejük közül a korábban élt hadvezér említését a mai olvasó könnyen a mohácsi csatára és Kőszeg védelmére tett utalással hozhatja összefüggésbe. A törökverőre minden bizonnyal megbecsüléssel gondol. Nem ilyen egyszerű arra válaszolni, hogy miként értelmezi a közönség a cseh származású hadve-

zér említését a regényben. Óvatos feltevésem alapján azt mondhatom: főként az idősebbek az 1848-as olasz felkelést leverő Radetzkyre emlékezhetnek. Ha valaki jól ismeri a történelmet, tudhatja, hogy e katona bátran harcolt Napóleon ellen, többször is megsebesült. Az is elképzelhető, hogy a közönség egy része a Bécsi Filharmonikusok újévi hangversenyén mindig utolsó ráadásként eljátszott indulóra gondol. Ha az *Iskola a határon* ma már ugyanúgy történelmi regényként is olvasható, mint Kemény Zsigmondnak vagy Jókainak a reformkorról írt elbeszélő művei, többféle értelmezés lehetséges. Fűzfá Balázs teljes joggal

érvel úgy, hogy „az »országhatár« szó [...] egészen mást jelentett a regényidőben, mint a megírás idején, s egészen mást jelent a befogadás különböző évtizedeiben”. Még az is az olvasás idejének kérdésköréhez tartozik, hogy 1959-ben a magyar olvasók sok olyan műtől el voltak zárva, amelyek 2013-ban már hozzáférhetők. Aki már nem „Horthy fasizmus”-ként tartja számon a két világháború közötti Magyarországot és/vagy ismeri Nabokov, Céline, Arno Schmidt, William H. Gass, Pynchon, Le Clézio, Ransmayr vagy Houellebecq regényeit, talán inkább értékörző szerzőként fogja becsülni Ottlik Gézát. ♣

TARTALOM

- Sághy Ildikó:** Lectori salutem! 2
Kenyeres Zoltán: Koutoubia 2-4
Szakonyi Károly: Nyáridőn az olvasók között 5-6
Szakonyi Károly: Kaján mester karikatúrái 6-7
Beszélgetés a zenéről **Németh Lászlóval** – Két kultúra között 8-10
Bozók Ferenc: Időszonett 10
Spiró György: Negyven év múltán I. – Fejes Endre 11
Kertész Imre utolsó könyve 12
Ugry Szabina: Kérdések Jókai Annához 13
Jókai Anna: Magyaróra 14
Száraz Miklós György: Apám darabokban, részletek 14-15
Illyés Mária: Előszó a Naplójegyzetek 1956–1957 kötethez 16-17
Csender Levente: Sasfióka 18-19
Kutyafülűek 20
Határ-szél 20
A Hítel mai magyar nyelven 21
A megöszült kert 21
Láposi Terka: Kemény Henrik öröksége 22-24
Függöny fel! Az adáshiba születésének története 24-25
Jankovics Marcell: A vizualitásról általában 26-27
Sakkparti a szigeten 27
Orosz István: A terv 27
Falusi Márton: Pegazus Pajta 28-32
Szabó Magda életműve 33
Ratzky Rita: Szendrey Júlia naplója – új kiadásban 34-35
Kilenc szimfónia 36
Igéink édes hatalma 36
Seregélyesi János: Beszélgetés Kocsis András Sándorral, a MKKE elnökével 36-37
Vathy Zsuzsa: Ki nevet a végén? 38-39
A tenger felől 39
MTAK – **Agora: Fűzfa Balázs:** A nagy versmondás 40
Szegedy-Maszáik Mihály: Ki szavatul az értelmezés biztonságáért? 40-41
Mohai V. Lajos: Isten háta mögött 41
A hegyi füzet 42
Magyar irodalom fiataloknak 42
Istennői színjáték 42
Egy magányos merénylő elmélkedései 43
Irodalmi legendák, legendás irodalom 43
A valóság íze: **Lázár Ervin** Ágh Istvánról 43
Szvboda Dománszky Gabriella: A Pesti Műegyület története B/4

Lyukasóra 2016/4. szám

Az impresszum azonos a 3. szám 34. oldalán olvashatóval.

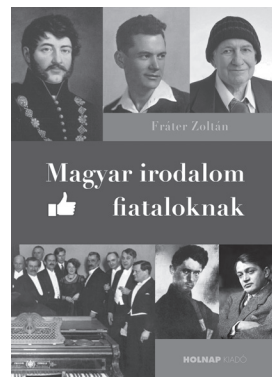

**Kaján: Katona József,
Illyés Gyulának:
Csak egy igazítás lesz**

MAGYAR IRODALOM FIATALOKNAK

Fráter Zoltán kötetét ezzel a címmel jelentette meg a Holnap Kiadó a Könyvhétre, amelyet a szerző az alábbiak szerint ajánl az olvasóknak:

„Ezt a könyvet azoknak a fiataloknak írtam, akik kíváncsiak arra, hogy milyen szempontok, ötletek felhasználásával közelíthetik meg a magyar irodalom utóbbi két évszázadának kiemelkedő életműveit. A XVIII–XIX. század fordulójától a XX. század utolsó harmadáig ívelő időszak a rokokó, a klasszicizmus, a romantika, a realizmus, a modern és a kezdődő posztmodern irányzat időszaka. A világháló és a mindentudó telefonok korában az információ megszerzése igen egyszerű, de az adatok halmaza nem pótolja a gondolkodást. A könyv párbeszédese közegében klasszikusaink és modern íróink kevésbé ismert versét vagy prózarészletét bizonyos *Öntöde* posztolja a neten, röviden jellemezve is az egyes életműveket. Ezekről a szövegekről beszélgetnek, vitatkoznak állandó szereplőink, *Penge*, *Spéci* és *Kocka*, míg végül a valószínűleg idősebb, rejtélyes *Nahát* összegzi a felismeréseket. A *Magyar irodalom fiataloknak* a Holnap Kiadó ismeretterjesztő sorozatában, a magyar művészet és művelődéstörténet fejezeteinek részeként jelenik meg. Reméljük, hogy olvasóink a kötet ismeretében több tudással és nagyobb élvezettel lapozgatják majd a magyar irodalom nagyjainak lenyűgöző alkotásait.”

Istennői színjáték

címmel adta ki a Napkút Kiadó *Kamocsay Ildikó* regényét, így foglalva össze a történéseket: „Egy nagy szerelem három felvonásban: *Pokol*, *Purgatórium*, *Paradicsom*. A *Pokol* Magyarország a 70-es években, egy magas rangú pártfunkcionárius és egy ellenzéki lány szerelmi története. Mert amint Déry Tibor mondta volt: mindenki mindenkibe beleszerethet... De a *Pokol*ban nincs happy end. Az író azonban nem tud beletörődni szeretett hő-

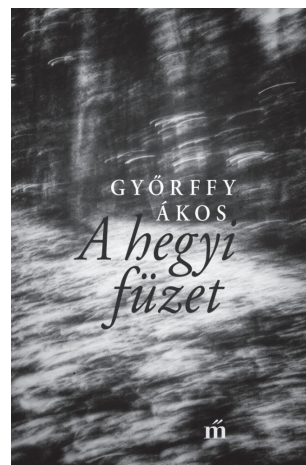
seinek kudarcába. Imádkozik hát értük, s imája meghallgatásra talál: a szerelmesek hatvan év múltán életre kelnek újra, s korábbi létezésükről mit sem tudva tiszta lappal indulnak egymás keresésére a sarkaiból kifordult világ *Purgatórium*ában. A magára valamit adó modern író ugyan igyekszik elkerülni a boldog végkifejletet, nehogy műve bővlinak minősüljön, ám ezúttal hiába az ózdkodás: a *Paradicsomban* nincs más, csak happy ending.

A hegyi füzet

Györffy Ákos most naplót írt, dátumok nélkül.

Szereti jární az erdőt és a hegyeket, főként kedvenc hegységét, a Börzsönyt, amelynek a peremén lakik. Egy alkalommal egy feltört hétvégi házikóban üres füzetet talált, s abban rögzítette gondolatait, emlékeit, álmait és félelmeit. Fáradhatatlanul vizsgálja önmagát, s többek közt azt állítja, hogy ami tiszta bennünk, az sem mi vagyunk. Ennek ellenére szembe kell néznünk magunkkal a megtisztulás reménye nélkül is.

Mindannyiunknak kellene egy ilyen füzet, csak nem biztos, hogy találunk az erdőkben, s még kevésbé, hogy ilyen mélységegik alá tudunk szállni. De nem baj, itt az övé, megteszi benne helyettünk is. Csak olvasnunk kell!

EGY MAGÁNYOS MERÉNYLŐ ELMÉLKEDÉSEI

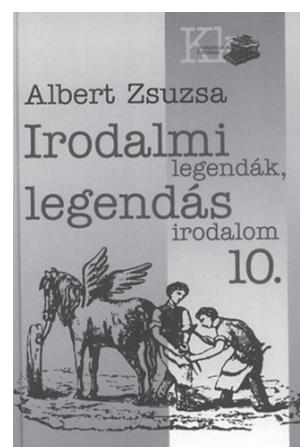

Albert Gábor legújabb könyve a Pont Kiadó gondozásában nem annyira *önéletrajz*, sokkal inkább egy közösség, egy olyan magyar nagycsalád rajza, amelynek tagjai valamikor a XIX. század közepén, a reformkor felhajtó áramában emelkedtek ki, s lett közülük az egyik országos híru színművész, a másik akadémiai levelező tag vagy éppen teológiai tanár.

A magány az emberi lét természetes állapota, többnyire áldás, máskor lélekre csapódó börtönajtó. És minden kitörési kísérlet merénylet. Életünk ezeknek a mélyben zajló, kitörési kísérleteknek végtelen sora, ha úgy tetszik szövedéke. A merénylet szót a terroristák kisajátították, holott valamennyiünket ezek a rejtett vagy látványos merényletek tartanak életben. S mi, akik társadalmi diktatúrákban éltünk, ezt számtalanszor megtapasztaltuk – véli a szerző. Különösen olyan körülmények közt, amikor magánleveleink első olvasói gyakran nem a címzettek voltak, hanem a III/III-as figyelőszervezet emberei, s olykor a leghűségesebb barátról vagy családtagról derült ki, hogy ellenségeink markában vergődő ember. A magányos merénylet elmékedései ezekről is számot adnak. ♦♦

IRODALMI LEGENDÁK, LEGENDÁS IRODALOM

Albert Zsuzsa, a Magyar Rádió egykori irodalmi szerkesztője közismert sorozatának tízedik beszélgetőkönyve is a Könyvhétre került az olvasók kezébe részben eltávozott, részben velünk élő jeles alkotókkal. E kötetben Farkas Ferenc, Martinkó András, Tóth Endre, Vargyas Lajos, Kanyar József, Kárpáti Kamil, Czígyány György, Szakonyi Károly és Domokos Péter szerepel. ♦♦

A valóság íze

A Tolna megyei Illyés Gyula Könyvtár adta ki a tavasszal a fenti címmel Lázár Ervin kötetben eddig meg nem jelent írásait. Az évtizedek alatt főként különböző lapokban, sajtóorgánumban közreadott írásokat Urbán László gyűjtötte össze Vathy Zsuzsa, Lázár Ervin özvegye védnöksége mellett. Ezek közül most Lázár Ervin Ágh Istvánról rajzolt szép portróját közöljük.

LÁZÁR ERVIN ÁGH ISTVÁN

(Megjelent az *Élet és Irodalomban*
1969. április 5-én.)

Nagyon régóta szeretem Ágh Istvánt. Talán azóta, amikor tíz-egynéhány évvel ezelőtt először találkoztunk a Ménesi úti kollégium folyosóján. Gyermekarcú volt, kétszer is meggondolta, míg szólt egyet – és, persze, senki sem tudta közülünk, hogy verseket ír. Ez a gyermekarc, ez a szerény szűkszavúság rémllett fel bennem azután is neve hallatára, még akkor is, amikor már sorra jelentek meg a ver-

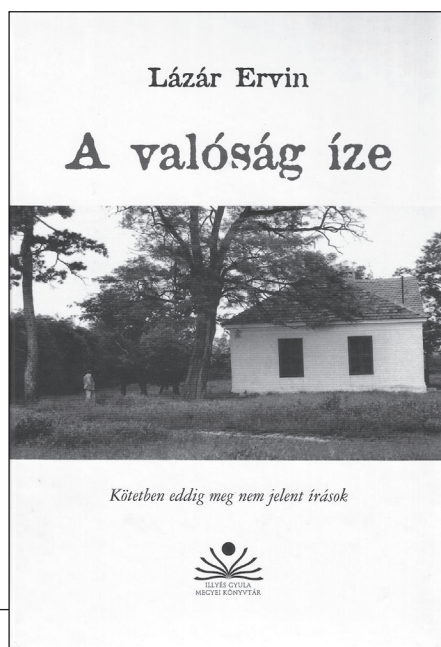
sei, amikor már a szó gyakorlati értelmében költőnek számított.

A költőt jóval később ismertem meg és fogadtam magamba. A hegyi házban, amelyről jóval később azt írja: „kicsorbult kéménnyel állsz, ajtód a szabadba nyílik, bejöhét szél, rabló, szarvasbogár...” Akkoriban itt lakott a boldog szabadság látszatát keltve, de azért azt hiszem, nagyon elhagyatottan. A gyermekarc

már nagyon sok fájdalom nyomát őrizte, de nem tudta bennem megváltoztatni a régi képet onnan a kollégium folyosójáról. Hideg, őszi este volt, sokat gyalogoltunk, amíg a hegyi házba értünk. A hegyi ház alattomos kis réseken át köpködte ránk a hideget, a barátság-talan szoba nem rekesztette kívülre a nyúlós éjszakát, a szélben hajlángó fák baljóslatú neszeit. Itt olvasta fel a *Tengerész*t.

A *Harangszó a tengerészért* nagy vers, ezt már ott, a hegyi házban tudtam – a Ménesi úti, gyermekarcú diákból költő lett.

Második kötete, a *Rézerdő* kedves olvasmányaim közé tartozik. Nem csak a *Tengerész* miatt. Úgy érzem, Ágh István egyéni hangú, senkiével össze nem hasonlítható költészetet teremtett, amely különösen nekünk – vele egyívásúaknak – nagyon fontos és megrendítő erejű. A mi fájdalomainkról, a mi harcunkról, a mi tisztulni vágyásunkról beszél, mindig megtalálva a legmegfelelőbb szavakat. Megőrizte magában a falut, ismeri a madarakat, fákat, de ismeri a nagyvárost is, mindannyiunk nagy ellenségét és szerelmét, e két talajba kapaszkodnak verseinek finom hajszálgökeirei. S mert szintézist tudott teremteni e kettő között, azért érzem halk, fájdalomtól átítatott költészetét lenyűgözőnek. ♦♦

SZVOBODA DOMÁNSZKY GABRIELLA

A PESTI MŰEGYLET TÖRTÉNETE

Nézők és Képek Pest-Budán

A Kovács Gábor Művészeti Alapítvány ez év tavaszán, május 13-ától, hazánkban első alkalommal, csaknem százhusz festményen keresztül mutatja be a Várkert Bazár Testőrpalotájában, hogyan is indult a képzőművészeti kiállítások története Magyarországon. A nagyszabású kiállítás az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatásával, a Kovács Gábor Művészeti Alapítvány, a Szépművészeti Múzeum–Magyar Nemzeti Galéria és a Várgondnokság Közhasznú Nonprofit Kft. közös szervezésében jött létre, s 2016. augusztus 7-éig látogatható. Kurátorok: Szvoboda Dománszky Gabriella, Hessky Orsolya és Marosvölgyi Gábor. Erre az alkalomra jelentette meg a KOGART a Nézők és Képek Pest-Budán, A Pesti Műegylet története albumát.

AXIX. századi, magyar képzőművészet kezdeteiről szóló könyv az 1839-től 1867-ig működő Pesti Műegylet történetén keresztül mutatja be az olvasónak hazai művészettörténetünk e kevésbé ismert fejezetét. A magyar művészeti élet a XIX. század első felében rendkívül elmaradt állapotú volt: akadémia, képgyűjtemény, kortárs kiállítás nem létezett, művészeink idegenben tanultak, többnyire ott is telepedtek le. A reformkor fiatal értelmiségei (például Trefort Ágoston és Eötvös József) ismerték fel külföldi példák nyomán egy olyan részvénytársasági alapon működő egyesület szükségét, amely a művészeknek bemutatkozási fórumot jelent, tárlatok és műlapok által neveli a közízlést, serkenti a műgyűjtést, s pályázatokkal segíti elő az új műfajok és témák megjelenését.

A Pesti Műegylet 1840 májusában rendezett első tárlata igazi szenzáció volt, több mint háromszáz bel- és külföldi képet mutatott be kortárs művészekről, amire előtte még nem volt példa. Az egyesület működése igen hamar sikeressé vált, s mint egyetlen képzőművészeti szakintézményünk, megszervezte az addig nem működő művészeti életet Pest-Budán. Ennek megteremtése ugyanakkor a polgárosodást és a nemzetté válást is szolgálta,

mert a nagy nyilvánosság előtt napirenden tartotta az önálló nemzeti kultúra ügyét, egyenrangúnak ismerve el a gazdasági fejlesztéssel és a politikával.

A sikeres, első rendezvény után a Pesti Műegylet mintegy negyedszázadon át mutatta be tárlatait, amelyek a reformkorban évente, majd 1853-tól havonta kerültek megrendezésre, s általában háromszáz-négyszáz művet mutattak be, eleinte főleg külföldi művészekről.

A működés három, jól elkülönülő korszakra tagolódik. 1840-től 1847-ig tartott az alapozás, az útkeresés korszaka, amikor a közönységet becsábítják a kiállítások falai közé, s a tárlatlátogatás a polgári lét részévé, mondhatni divattá válik. A pesti tárlat az 1840-es évek második felére kétségtelenül szerves része a fővárosi életnek, a fizető részvényesek száma e korszakban ezer körül mozgott. Az 1851 és 1856 közé eső második periódus, a neoabszolútizmus kora volt az egylet működésének legsikeresebb szakasza, ekkor a tagság évenként megduplázódott, a fizető részvényesek száma 1856-ban elérte az ötezer-ötszázkilencvenhárom főt. A tárlatok falain megjelentek a magyar művészet máig legismertebb, legtiszteltebb darabjai, a nemzeti romantika főművei (Madarász Viktor és Székely Bertalan festményei). Az 1857 és 1865 közötti harmadik korszak a hanyatlás ideje: a részvényesek száma ezerhétszáz főre apadt. Ekkor már párhuzamosan működtek az új képzőművészeti egye-

sülettel az Országos Magyar Képzőművészeti Társulattal, amely a Pesti Műegylet által megkezdett tevékenységet magasabb szinten, felhivatalos jelleggel folytatta. A két egyesület 1867-ben olvadt össze. A Pesti Műegylet így teljesítette be céljait, úttörő munkájának köszönhetően a magyar művészeti élet behozta százados elmaradását.

A kiállításokat katalógusok és évkönyvek kísérték, amelyek egyben reklámként is szolgáltak, miként az évről évre megjelenő részvényesévszór is. A státutumok szerint a kiállítások anyagából az egyesület több-kevesebb darabot megvásárolt, s ezeket kisorsolták a fizető tagok között. Az év legsikeresebb alkotását műlapokon sokszorosították, amelyeket a részvényesek jutalomként ingyen megkaptak. Ezenkívül minden évben ajándékoztak műveket a Nemzeti Múzeum még zsenge képcsarnoka számára.

Jelen kiadvány a szerző 2007-es monográfiájának átdolgozott, rövidített és illusztrációkkal ellátott változata. A nagyközönség érdeklődését és a szakmai igényeket egyaránt kielégítő új, olvashányosabb szöveget százhuszonkilenc, színes reprodukció kíséri, amelyek között a közismert, emblematikus műveken túl eddig még soha nem publikált alkotások is megjelennek. A képjegyzék feltünteteti valamennyi mű egykori tárlaton való szereplésének fellelhető adatait, egy mellékletben pedig az egylet tagjainak évente kiadott műlapok listáját találjuk. A könyvben olyan művészek is említésre kerülnek, akikről először olvashatunk magyar nyelven, illetve szó esik azokról a hazai kismesterekről is, akik szakmai berkekben is kevésbé ismertek, emiatt a tájékozódást megkönnyítendő a főszöveget művésznéműmutató is kíséri.

A szerző a téma és a korszak elismert szakértőjeként arra vállalkozott, hogy a fellelhető dokumentumok, valamint a korabeli, hazai és európai sajtó alapján oly módon rekonstruálja az intézmény és a tárlatok történetét, hogy feltáruljon az egyszerre lelkes és polemikus kulturális élet és a sajátos történelmi miliő is. Ennek érdekében számos helyen idézi a kortársak szavait, kitér a sajtóvitákra, bemutatja a műkritika kezdeti lépéseit. Mindezt érdekes stílusban, helyenként a humor sem mellőzve, de mindvégig magas szakmai színvonalon valósítja meg, bámulatos tárgyi tudásról téve számot. ♡

